

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΞΕΝΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ 1940-41¹

Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος
Νομικός-Διεθνολόγος
Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

Το φθινόπωρο του 1939, ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Πιο συγκεκριμένα, οι κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Μεγ. Βρεταννίας επέδωσαν ένα τελεσίγραφο στην αντίστοιχη γερμανική, επ' αφορμή της επιθέσεως της τελευταίας κατά της Πολωνίας. Το Βερολίνο δεν απήντησε καν και ένοπλη σύρραξη ξεκίνησε τυπικώς στις 11.00 π.μ., της 3^{ης} Σεπτεμβρίου. Η έναρξη του πολέμου προκάλεσε αίσθηση στην Ελλάδα, όπου όλοι φοβούνταν για τις πραγματικές προθέσεις της Ρώμης. Κατά συνέπεια, το ανακοινωθέν του πρακτορείου Stefani σχετικά με την απόφαση της ιταλικής κυβερνήσεως περί αποχής της από τις πολεμικές επιχειρήσεις προκάλεσε ανακούφιση στις ευρύτερες λαϊκές μάζες.² Η απόφαση της ιταλικής κυβερνήσεως δημοσιεύθηκε σε όλα σχεδόν τα πρωτοσέλιδα του αθηναϊκού Τύπου και προκάλεσε τα ευμενή σχόλια της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας. Ο λαός πληροφορήθηκε με έκπληξη την προσπάθεια διάσωσης της ειρήνης, την οποία κατέβαλε ο Mussolini, την υστάτη ώρα.³ Εντούτοις, οι στρατιωτικές επιτυχίες των Γερμανών και κυρίως η θετική γι' αυτούς έκβαση της εκστρατείας τους στη Δύση έπεισαν τους ιθύνοντες στη Ρώμη ότι ο πόλεμος είχε πλέον κριθεί. Ως εκ τούτου, σύντομα οι Γερμανοί θα διοργάνωναν ένα συνέδριο για την εγκαθίδρυση ενός νέου status στην ευρωπαϊκή ήπειρο, στο οποίο η Ιταλία δεν θα παρακαθόταν, εάν δεν είχε συμμετάσχει στον πόλεμο.

Οι σκέψεις αυτές ώθησαν τον Ιταλό ηγέτη Μπενίτο Μουσσολίνι (Benito Mussolini) να εξέλθει της ουδετερότητας. Την 10^η Ιουνίου, τα ιταλικά στρατεύματα επετέθησαν στα νώτα των αντιστοίχων γαλλικών. Ο Γερμανός ηγέτης Αδόλφος Χίτλερ (Adolf Hitler) εξήτησε από τον Mussolini να καθησυχάσει τους υπόλοιπους γείτονές του ως προς τις ιταλικές προθέσεις. Ως εκ τούτου, η Ρώμη έσπευσε να διαβεβαιώσει τις άλλες ευρωπαϊκές και βαλκανικές χώρες, με τις οποίες συνόρευε ή γειτνίαζε (κατ' αλφαβητική σειρά, Γιουγκοσλαβία, Ελβετία, Ελλάδα και Τουρκία) ότι δεν επιθυμούσε μεταβολή του εδαφικού καθεστώτος ούτε στη χερσόνησο του Αίμου ούτε στην κεντρική Ευρώπη. Κατά συνέπεια, θα απέφευγε κάθε στρατιωτική επιχείρηση στις περιοχές αυτές. Μολαταύτα, οι διμερείς ελληνοϊταλικές σχέσεις επιδεινώθηκαν ραγδαία στο εγγύς μέλλον, καθώς η Ρώμη άρχισε να κατηγορεί συστηματικά την Αθήνα ότι επεδείκνυε ανοχή έναντι των συνεχών παραβιάσεων των χωρικών υδάτων της από βρεταννικά πλοία.

Από το θέρος του 1940, οι Ιταλοί κλιμάκωσαν τις προκλήσεις τους κατά της Ελλάδος, η οποία είχε καταφέρει να παραμείνει ουδέτερη. Δυστυχώς για τους ιθύνοντες της Ρώμης, η Ελλάδα δεν ήταν το στρατιωτικώς καταρρακωμένο κράτος της δεκαετίας του '20 αλλά μία ικανοποιητικώς εξοπλισμένη χώρα, οι πολίτες της οποίας ήταν αποφασισμένοι να προασπίσουν με κάθε τρόπο την ελευθερία τους. Επίσης, η

---

¹ Περισσότερα στοιχεία αναφέρονται στο δίτομο έργο Ιωαν. Σ. Παπαφλωράτος, *Η Ιστορία του Ελληνικού Στρατού (1833-1949)*. Αθήνα: Σάκκουλας, 2014.

² Em. Grazzi, *Η αρχή του τέλους. Η επιχείρησης κατά της Ελλάδος*. Αθήναι : Εστία, 1980, σελ. 73.

³ Σημειωτέον ότι πολλοί Ιταλοί αξιωματούχοι εκτιμούσαν ότι η χώρα τους δεν θα ήταν έτοιμη να εισέλθει σε μία μείζονα σύρραξη πριν από το 1942.

πολιτικοστρατιωτική της ηγεσία είχε λάβει τα δέοντα μέτρα για να αντιμετωπίσει κάθε εχθρική επιβουλή. Την 28^η Οκτωβρίου 1940, ο Ιταλός πρεσβευτής στην Αθήνα Εμμανουέλε Γκράτσι (Emmanuele Grazzi) επέδωσε ένα τελεσίγραφο στον Έλληνα κυβερνήτη Ιωάννη Μεταξά. Το κείμενο αυτό έβριθε προφάσεων προκειμένου να δικαιολογηθεί η απρόκλητη ιταλική επίθεση εναντίον της Ελλάδος, η κυβέρνηση της οποίας είχε καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να παραμείνει ουδέτερη μεταξύ των εμπολέμων. Οι Ιταλοί απέβλεπαν στην ταχεία κατάληψη της Ελλάδος για να αποδείξουν σε όλον τον κόσμο ότι ήσαν ισάξιοι των εταίρων τους στον Άξονα Γερμανών, οι στρατιωτικές επιτυχίες των οποίων είχαν καταπλήξει την Οικουμένη. Ο Μεταξάς απέρριψε το τελεσίγραφο και τα ιταλικά στρατεύματα παρεβίασαν την ελληνοαλβανική μεθόριο στις 05.30 π.μ., της 28^{ης} Οκτωβρίου.

Οι διαδοχικές ήττες των ιταλικών στρατευμάτων υπεχρέωσαν τους Γερμανούς να παρέμβουν. Αρχικώς, προσπάθησαν παρασκηνακά για τον τερματισμό των εχθροπραξιών. Η γερμανική πρωτοβουλία εκδηλώθηκε τον Δεκέμβριο του 1940 αλλά δεν τελεσφόρησε. Ταυτόχρονα σχεδόν, εκπονήθηκαν σχέδια για μία εκστρατεία στη Βαλκανική προκειμένου να αποτραπεί η δημιουργία ενός εχθρικού θύλακα στα πλευρά των γερμανικών στρατευμάτων, κατά το προηγούμενο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Την 9^η Μαρτίου, η ιταλική στρατιωτική ηγεσία εξαπέλυσε την πολυδιαφημισμένη «εαρινή επίθεση» (Operazione Primavera) για να «τσακίσει τα κόκκαλα των Ελλήνων», όπως κόμπαζαν πολλοί στρατιωτικοί στη Ρώμη. Η επίθεση ξεκίνησε παρουσία του ιδίου του Mussolini, ο οποίος γνώριζε πολύ καλά ότι επρόκειτο για την τελευταία του ευκαιρία όπως αλλάζει τον ρου της βαλκανικής τους εκστρατείας προ της εμπλοκής των Γερμανών σε αυτήν.

Μολαταύτα, και αυτή η επίθεση των Ιταλών απέτυχε παταγωδώς, επιβεβαιώνοντας την άποψη των Γερμανών ιθυνόντων περί της αναγκαιότητας της επεμβάσεώς τους στη νότια Βαλκανική. Αυτοί είχαν ήδη προβεί στις πρώτες παρασκευαστικές ενέργειες προ της εκδηλώσεως της «εαρινής επιθέσεως», καθώς ελάχιστη εκτίμηση έτρεφαν στις στρατιωτικές ικανότητες των εν όπλοις συμμάχων τους. Την 2^η Μαρτίου 1941, η 12^η Γερμανική Στρατιά εισήλθε στο βουλγαρικό έδαφος και εντός μίας εβδομάδος η εμπροσθοφυλακή των προκεχωρημένων μεραρχιών της έφθασε στην ελληνοβουλγαρική μεθόριο. Οι γερμανικές προθέσεις ήταν πλέον προφανείς. Εντούτοις, η Αθήνα δεν κλονίστηκε. Οι Έλληνες θα προέβαλαν σθεναρή αντίσταση και εναντίον των στρατευμάτων της δευτέρας αυτοκρατορίας, όπως είχε δηλώσει απερίφραστα ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής (ο οποίος είχε αντικαταστήσει τον αποθανόντα Μεταξά)⁴ στους Βρετανούς. Την 6^η Απριλίου 1941, γερμανικές δυνάμεις εξαπέλυσαν ταυτόχρονη επίθεση εναντίον τόσο της Γιουγκοσλαβίας (επιχείρηση «25» - Unternehmen 25) όσο και εναντίον της Ελλάδος (επιχείρηση «Μαρίτα» - Unternehmen Marita).

Την 5η πρωινή της ημέρας εκείνης, ο Γερμανός πρεσβευτής στην Αθήνα πρίγκιπ Βίκτωρ φον Έρμπαχ⁵ -μαζί με τον ελληνομαθή στρατιωτικό ακόλουθο Αντισυνταγματάρχη φον Κλεμ Χόχενμπεργκ (Clemm von Hohenberg)- επισκέφθησαν τον πρωθυπουργό της Ελλάδος Αλέξανδρο Κορυζή. Ο πολύπειρος Γερμανός διπλωμάτης επέδωσε στον πρωθυπουργό της Ελλάδος μία ρηματική διακοίνωση της κυβερνήσεώς του. Ο Κορυζής έριξε μία σύντομη ματιά στο κείμενο και του απήντησε τα εξής. «Παρακαλώ διαβιάσατε εις την Υμετέραν κυβέρνησιν ότι η Ελλάς υπεραμυνομένη του πατρίου εδάφους θα αντιτάξη αντίστασιν δια των όπλων εις πάσαν απόπειραν των γερμανικών στρατευμάτων όπως εισβάλλουν εις αυτό».

⁴ Ο Ιωάννης Μεταξάς απεβίωσε την 29^η Ιανουαρίου 1941.

⁵ Το πλήρες όνομά του ήταν Viktor Sergius Heinrich Bruno Karl zu Erbach-Schönberg.

Αν και η έκβαση του πολέμου κατέστη πλέον μάλλον ή ήττον προδιαγεγραμμένη, οι Έλληνες πολέμησαν με γενναιότητα και ηρωισμό. Η περίφημη «γραμμή Μεταξά» άντεξε τις συνεχείς επιθέσεις μεγάλων μονάδων πεζικού, ενισχυμένων με στοιχεία πυροβολικού, ενώ έντονη ήταν και η δράση της εχθρικής αεροπορίας. Δυστυχώς, όμως, η αντίσταση των Γιουγκοσλάβων ήταν ιδιαίτερωσ ασθενής και οι Γερμανοί διέσπασαν τις αμυντικές γραμμές τους σε βραχύ χρονικό διάστημα. Τα γερμανικά στρατεύματα εισήλθαν στο ελληνικό έδαφος από την περιοχή της δυτικής Μακεδονίας και έφθασαν στη Θεσσαλονίκη, ύστερα από δύο ημέρες. Οι ελληνικές δυνάμεις και τα ολιγάριθμα στρατεύματα της Βρεταννικής Κοινοπολιτείας δεν κατέστη δυνατόν να σταματήσουν τη γερμανική προέλαση. Η επικείμενη κατάληψη της συμπρωτεύουσας θα απέκοπτε το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (Τ.Σ.Α.Μ.) από τις υπόλοιπες μαχόμενες ελληνικές δυνάμεις και θα οδηγούσε στην αναπόφευκτη καταστροφή του. Ως εκ τούτου, η παράταση του αγώνος εκ μέρους της συγκεκριμένης μονάδος ήταν ανώφελη. Το πρωϊ της 9^{ης} Απριλίου, ο Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Μπακόπουλος, διοικητής του Τ.Σ.Α.Μ., υπέγραψε το πρωτόκολλο συνθηκολογήσεως με τους Γερμανούς, έχοντας εξασφαλίσει τη σύμφωνη γνώμη της ελληνικής κυβερνήσεως και του Αρχιστρατήγου Παπάγου. Επρόκειτο για μία έντιμη συνθηκολόγηση, καθώς πλέον των 60.000 Ελλήνων στρατιωτών παρέδωσαν τα όπλα τους και αφέθησαν ελεύθεροι.

Την 20^η Απριλίου, «έπεσαν» η Λάρισα και τα Τρίκαλα, ενώ την 22^α κατελήφθησαν ο Βόλος και η Λαμία. Τη νύκτα της 24^{ης} προς 25^η Απριλίου, εγκαταλείφθηκε και η αμυντική γραμμή στον Αλιάκμονα. Στην Ήπειρο, αν και είχαν ήδη υπογραφεί δύο πρωτόκολλα παραδόσεως, ο αγώνας συνεχιζόταν σε ορισμένες περιοχές. Την 25^η Απριλίου, οι Βρεταννοί υπεχώρησαν από τις Θερμοπύλες και πλέον ο δρόμος προς την Αθήνα ήταν ανοικτός για τους Γερμανούς. Οι τελευταίοι, όμως, ελάχιστα ενδιαφέρονταν για την ελληνική πρωτεύουσα, καθώς πρώτιστος στόχος τους ήταν η εκμηδένιση των βρεταννικών στρατευμάτων, τα οποία βρίσκονταν στη χώρα. Προς τούτο, την 26^η Απριλίου, Γερμανοί αλεξιπτωτιστές προσγειώθηκαν κοντά στην Κόρινθο. Λίγα λεπτά νωρίτερα, οι Βρεταννοί πρόλαβαν να ανατινάξουν τη γέφυρα του Ισθμού. Την 27^η Απριλίου, τα στρατεύματα του Γ' Ράϊχ εισήλθαν στην Αθήνα και ύστερα από λίγες ημέρες κατέλαβαν και την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα. Την 20^η Μαΐου, Γερμανοί αλεξιπτωτιστές επετέθησαν στην Κρήτη, την οποία κατέλαβαν ύστερα από σκληρό αγώνα, έως τα τέλη του μηνός εκείνου.

Η έξοχη απόδοση του Ελληνικού Στρατού στο πεδίο της μάχης προκάλεσε τον θαυμασμό και την κατάπληξη φίλων και εχθρών (με τη θλιβερή εξαίρεση των Ιταλών). Κατωτέρω, παρατίθενται ορισμένες μόνον από τις δηλώσεις στις οποίες προέβησαν σύμμαχοι και αντίπαλοι. Αρχικώς, θα αναφερθούν οι φράσεις ορισμένων Βρεταννών ιθυνόντων. Τότε, τα λόγια αυτά συγκλόνισαν τον μαχόμενο ελληνισμό και καλλιέργησαν ελπίδες για ευόδωση των εθνικών επιδιώξεων, μεταπολεμικά. Αμέσως μετά την εκδήλωση της ιταλικής επιθέσεως, ο πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρτσιλ (Winston Spenser Churchill) απέστειλε το εξής τηλεγράφημα προς τον επικεφαλής της ελληνικής κυβερνήσεως: «Η Ιταλία ηύρε τας απειλάς του εκφοβισμού ανωφελείς έναντι του ηρέμου θάρρους Σας. Κατέφυγεν επομένως εις απρόκλητον επίθεσιν εναντίον της πατρίδος Σας, αναζητούσα εις αστηρίκτους κατηγορίας δικαιολογίαν της αισχράς της επιθέσεως. Ο τρόπος με τον οποίον ο ελληνικός λαός, υπό την αξίαν εμπιστοσύνης ηγεσίαν Σας, αντιμετώπισε τους κινδύνους και τις προκλήσεις των τελευταίων μηνών, κατέκτησε τον θαυμασμόν του βρεταννικού λαού δια την Ελλάδα. Αι αρεταί αυταί θα ενισχύσουν τον ελληνικόν λαόν και κατά την παρούσαν στιγμήν της δοκιμασίας. Θα σας παράσχωμεν την δυνατήν βοήθειαν μαχόμενοι εναντίον κοινού εχθρού και θα μοιρασθώμεν την κοινήν νίκην». Αργότερα, την 19^η Απριλίου 1941,

όταν ο Ελληνικός Στρατός έγραφε το Έπος της Πίνδου η βρετανική εφημερίδα *Manchester Guardian* κατέγραψε την περίφημη δήλωσή του, στην οποία υπήρχε και η φράση : «Του λοιπού δεν θα λέγεται ότι οι Έλληνες πολεμούν ως ήρωες, αλλά ότι οι ήρωες πολεμούν ως Έλληνες».

Ο υπουργός Εξωτερικών Άντονυ Ήντεν (Anthony Eden) δήλωσε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Εάν το αποτυχόν χάρις εις την νικηφόρον αντίστασιν της Ελλάδος μεσογειακόν σχέδιον του Hitler επιτύγχανεν, η επίθεσις της Γερμανίας εναντίον της Ρωσσίας θα είχε εντελώς διαφορετικό αποτέλεσμα. Οι ήρωες που έχουν βάψει με το αίμα τους την γην της Βορείου Ηπείρου, οι μαχηταί της Πίνδου και οι άλλοι, είναι οδηγοί μαζί με τους Μαραθωνομάχους, θα φωτίζουν ανά τους αιώνας την Οικουμένην».⁶ Ο υπουργός Φίλιπ Τζων Νόελ-Μπέϊκερ (Philip John Noel-Baker) διεκήρυξε, τον Οκτώβριο του 1942 : «Εάν η Ελλάς ενέδιδε εις το τελεσίγραφο του Mussolini κανείς δεν θα εδικαιούτο να την μεμφθεί... Ο Άξων θα εκυριάρχει εις την υδρόγειο... Η Συρία, το Ιράκ, η Περσία, η Κύπρος, θα κατελαμβάνοντο από τον Άξωνα. Η Τουρκία θα εκυκλώνετο. Οι πετρελαιοπηγές της Εγγύς Ανατολής θα ήσαν εις την διάθεσίν του. Η θύρα του Καυκάσου θα ανοιγόταν δι' αυτόν... Χάρις εις την ελληνικήν αντίστασιν, μάς εδόθη ο καιρός να αποκρούσωμε και να συντρίψωμε την ιταλικήν στρατιά, η οποία εκινήθη από τη Λιβύη κατά της Αιγύπτου, να εκκαθαρίσωμεν την Ερυθράν Θάλασσα από τα εχθρικά πλοία, να μεταφέρωμεν την αμερικανικήν βοήθεια προς την Εγγύς Ανατολήν και να εξουδετερώσωμε έτσι την εχθρική απειλή εναντίον της... Εάν το Στάλινγκραντ και ο Καύκασος κρατούν σήμερα, τούτο δεν είναι άσχετον προς την ελληνικήν αντίστασιν, της οποίας επωφελούμεθα, μετά την πάροδον δύο ολοκλήρων ετών. Ο κόσμος πραγματικά δεν δικαιούται να λησμονήσει τα ελληνικά κατορθώματα κατά την ιστορικήν εκείνην στιγμήν».

Ο Στρατάρχης Χάρολντ Αλεξάντερ (Harold George Alexander) σημείωσε χαρακτηριστικά, την 28^η Οκτωβρίου 1941: «Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι η Ελλάς ανέτρεψε το σύνολο των σχεδίων της Γερμανίας εξαναγκάσασα αυτήν να αναβάλει επί έξι εβδομάδες την επίθεση κατά της Ρωσσίας. Διερωτώμαστε ποία θα ήταν η θέσις της Σοβιετικής Ενώσεως χωρίς την Ελλάδα». Τέλος, ο Στρατάρχης Γιαν Κρίστιαν Σματς (Jan Christian Smuts), πρωθυπουργός της Νοτιοαφρικανικής Ενώσεως, εχαράκτήρισε την 28η Οκτωβρίου 1940 ως «την ημέρα που άλλαξε τον ρου της Ιστορίας» και προσέθεσε ότι «πραγματικώς εγεννήθη μία νέα Ελλάς, όπως την ονειρεύθησαν οι ποιηταί».

Η ηρωϊκή στάση του ελληνικού Έθνους προκάλεσε μεγάλη εντύπωση σε άλλους λαούς, ιδίως σε αυτούς που είχαν ήδη σκλαβωθεί από τα στρατεύματα του Άξονος. Κλασσικό παράδειγμα απετέλεσαν οι Γάλλοι. Ο γνωστός συγγραφέας Αντρέ Ζιντ (André Gide) έγραψε στον Κωνσταντίνο Δημαρά, την 31^η Δεκεμβρίου 1940: «Γενναίοι Έλληνες, αντιλαμβάνσθε τι είσατε για εμάς σήμερα; Επί πολλούς φρικτούς μήνες, δεν είχαμε γνωρίσει παρά αποτυχίες και απογοητεύσεις, την εκμηδένιση κάθε κινήτρου για υπερηφάνεια και ελπίδα. Και ξαφνικά, σαν από τα βάθη ενός πολύ αγαπημένου παρελθόντος, η φωνή σας υψώνεται και κυριαρχεί πάνω στη σύγχυση των θορύβων της κολάσεως...». Ιδιαίτερος θερμοί υπήρξαν και οι Σοβιετικοί, οι οποίοι ενεπλάκησαν στον πόλεμο, λίγους μήνες αργότερα. Μάλιστα, ο Ραδιοφωνικός Σταθμός

---

⁶ Επιπλέον ο Ήντεν εδήλωσε την 24^η Σεπτεμβρίου 1942: «Ασχέτως προς ότι πουν οι ιστορικοί του μέλλοντος, εκείνο το οποίο μπορούμε να πούμε εμείς από τώρα είναι ότι η Ελλάδα πρώτη έδωσε ένα αλησιμόνητο μάθημα στον Mussolini, ότι αυτή υπήρξε η αφορμή της εθνικής επαναστάσεως εναντίον του Άξονος στη Γιουγκοσλαβία, ότι αυτή (με τη μικρή βοήθεια που σταθήκαμε τότε καινοί να της προσφέρουμε) κράτησε τους Γερμανούς στο ηπειρωτικό έδαφος και την Κρήτη επί έξι εβδομάδες, ότι αυτή, ανέτρεψε τη χρονολογική σειρά όλων των σχεδίων του Γερμανικού Επιτελείου και ως εκ τούτου επέφερε ριζική μεταβολή στις εκστρατείες του και ίσως στην όλη πορεία του πολέμου». Δυστυχώς, πολύ σύντομα ο Ήντεν ελησμόνησε τη συνεισφορά της Ελλάδος στη Συμμαχική προσπάθεια και ετήρησε μία εξόχως ανθελληνική στάση στο Κυπριακό ζήτημα.

της Μόσχας, ανεγνώρισε την καθοριστική συμβολή της Ελλάδος στην καθυστέρηση και την τελική αποτυχία της γερμανικής επιθέσεως εναντίον της Σοβιετικής Ενώσεως («*Επιχείρηση Μπαρμπαρόσσα*»), αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Επολεμήσατε άοπλοι εναντίον πανόπλων και ενικήσατε. Μικροί εναντίον μεγάλων και επικρατήσατε. Δεν ήτο δυνατόν να γίνει άλλως, διότι είσθε Έλληνες. Εκερδίσαμεν χρόνον διά να αμυνθώμεν. Ως Ρώσσοι και ως άνθρωποι σας ευγνωμονούμε».⁷

Ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Φράνκλιν Ρούζβελτ (Franklin Delano Roosevelt) έγραψε στον Έλληνα πρέσβη στην Ουάσιγκτον, στις 28 Οκτωβρίου 1942: «Σημαντικότερον ακόμη από την αρχικήν υπερήφανον απόκρουσιν της εχθρικής προκλήσεως είναι το γεγονός ότι η Ελλάς εξηκολούθησε να μάχεται με κάθε μέσον το οποίον ημπορούσε να διαθέση. Όταν η ηπειρωτική Ελλάς κατελήφθη από την εχθρικήν υπεροπλίαν, η αντίστασις εξηκολούθησεν από τας νήσους. Και όταν αι νήσοι έπεσαν, η αντίστασις εξηκολούθησεν από την Αφρικήν, από τας θάλασσας, από οποιονδήποτε μέρος εις το οποίον θα ημπορούσαν να κτυπηθούν οι επιδρομείς. Εις εκείνους που προτιμούν να επιτύχουν ένα συμβιβασμόν, να ακολουθήσουν πολιτικήν συνεννοήσεως ή κατευνασμού, να υπολογίσουν τας ζημίας και τα έξοδα της αντιστάσεως, ημπορώ να τονίσω ότι η Ελλάς εδημιούργησε το παράδειγμα, το οποίον ο καθείς από ημάς οφείλει να ακολουθήση μέχρις ότου οι άρπαγες της ελευθερίας αχθούν τελικώς εις την δικαίαν εξόντωσίν των».

Ο μεγαλύτερος έπαινος, όμως, για τους Έλληνες προήλθε από τους εν όπλοις αντιπάλους τους. Όλοι οι Γερμανοί ιθύνοντες, μηδενός εξαιρουμένου, ανεγνώρισαν την ανδρεία του Ελληνικού Στρατού και επαίνεσαν το θάρρος των ηγητόρων και των στελεχών του. Μάλιστα, δεν περιορίστησαν μόνον σε λόγια (όπως οι «σύμμαχοι» των Ελλήνων) αλλά προχώρησαν και σε έργα. Ως εκ τούτου, ουδείς Έλλην στρατιώτης συνελήφθη αιχμάλωτος ή μετεφέρθη σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως.⁸ Αντιθέτως, οι Γερμανοί μετέφεραν σε αυτά εκατοντάδες Γιουγκοσλάβους, πολλοί εκ των οποίων ούτε καν πολέμησαν. Στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως είχαν μεταφερθεί και δεκάδες Γάλλοι (αρκετοί εκ των οποίων δεν υπερασπίστηκαν με σθένος την πατρίδα τους) καθώς και πολλοί Πολωνοί (οι οποίοι, κατά τους Γερμανούς, προέβησαν σε απίστευτες ακρότητες εναντίον των μελών της γερμανικής μειονότητας, καθώς και εις βάρος διαφόρων Γερμανών αιχμαλώτων). Είναι πλέον ιστορικά αποδεδειγμένο ότι ο Hitler δεν επιθυμούσε να ανοίξει ένα βαλκανικό μέτωπο, τη στιγμή που προετοίμαζε την εκστρατεία κατά της Σοβ. Ενώσεως. Εκτός αυτού, η απρόκλητη και βάρβαρη επίθεση

⁷ Δυστυχώς, οι ίδιοι ξέχασαν την ευγνωμοσύνη αυτή μεταπολεμικά και κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια ούτως ώστε η βόρειος Ήπειρος να περιέλθει εκ νέου εντός της αλβανικής επικράτειας.

⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί ιθύνοντες της στρατιωτικής ηγεσίας και του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου συνελήφθησαν από την κυβέρνηση Τσολάκογλου. Πιο συγκεκριμένα, την 6^η Μαΐου 1941, συνελήφθησαν ο Αλέξανδρος Παπάγος μαζί με τους πρώην υφυπουργούς Στρατιωτικών (Νικόλαο Παπαδήμα), Ναυτικών (Ιπποκράτη Παπαβασιλείου) και Αεροπορίας (Πέτρο Οικονομάκο). Ο Παπάγος και οι τρεις πρώην υφυπουργοί κατηγορούνταν ότι «δεν ημποδίσαν την κήρυξιν του πολέμου κατά του Άξονος, τον οποίον άλλωστε χείριστα οργάνωσαν». Λίγες ημέρες μετά, ο βενιζελικός απόστρατος Αντιστράτηγος Δημήτριος Καθενιώτης, προκάτοχος του Παπάγου στη θέση του αρχηγού ΓΕΣ, ανέλαβε (για λόγους προσωπικής εμπάθειας) την προεδρία μίας επιτροπής, η οποία θα διερευνούσε τα υποτιθέμενα λάθη και παραλείψεις του παραιτηθέντος αρχιστρατήγου κατά τη θητεία του ως επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων στον πόλεμο με τους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Απώτερος σκοπός της κυβερνήσεως Τσολάκογλου ήταν η μείωση του Παπάγου και η προσαγωγή του σε δίκη. Η επιτροπή αυτή ονομάστηκε «Συμβούλιο Αντιστρατήγων» και εξέδωσε ένα πόρισμα, το οποίο βρίθει θεωριών και υποκειμενικών αλληλοσυγκρουόμενων απόψεων. Τελικώς, προεκλήθη σάλος και οι ανώτατοι αξιωματικοί αφέθησαν ελεύθεροι. Ο Παπάγος, όμως, ετέθη σε κατ' όικον περιορισμό. Την 25^η Ιουλίου 1943, ο Αρχιστράτηγος και τέσσερις άλλοι αντιστράτηγοι συνελήφθησαν λόγω της από μέρους τους ιδρύσεως της αντιστασιακής οργανώσεως «Στρατιωτική Ιεραρχία». Οι πέντε ανώτατοι αξιωματικοί (κατ' αλφαβητική σειρά ο Παναγιώτης Δέδες, ο Γεώργιος Κοσμάς, ο Κωνσταντίνος Μπακόπουλος, ο Ιωάννης Πιτσίκας και ο προαναφερθείς Παπάγος) μετεφέρθησαν στη Γερμανία, απ' όπου επέστρεψαν μετά την απελευθέρωση της Ελλάδος.

της Ιταλίας κατά της Ελλάδος, ενός μικρού κράτους, καθώς και η ηρωική αντίσταση των Ελλήνων απετέλεσαν ισχυρά όπλα στα χέρια του Ρούσβελτ, προκειμένου να κερδίσει την επανεκλογή του και να προωθήσει την πολιτική του εναντίον των κρατών του Άξονα.

Ο επικεφαλής της γερμανικής αντικατασκοπίας Ναύαρχος Βίλχελμ Φον Κανάρης (Wilhelm von Kanaris) έγραψε στα απομνημονεύματά του ότι σε σύσκεψη στο Μπερχτεσγκάντεν την 1η Φεβρουαρίου 1941, με αντικείμενο τις εξελίξεις στην Βαλκανική μετά το θάνατο του Μεταξά, και ενώ είχε ήδη αποφασισθεί η γερμανική επίθεση, άκουσε τον Φύρερ να μονολογεί: «Εάν επιτεθώ, θα μου πουν ότι κτυπώ πισώπλατα έναν ηρωικό λαό. Εάν δεν επιτεθώ, προδίδω έναν φίλο και σύμμαχο (σ.σ. τον Mussolini)». Τελικώς, όμως, οι προαναφερθέντες λόγοι γενικότερου συμφέροντος τον υπερέωσαν να διατάξει την επίθεση κατά της Ελλάδος. Την 19η Απριλίου, είπε τον πρέσβη της Ουγγαρίας στο Βερολίνο, τα εξής: «Οφείλω να πω ότι ο αγών της Ελλάδος είναι μία δυσάρεστη νότα εις την χαρά δια τις τόσες επιτυχίες μας... Εάν η Ελλάδα δεν είχε δεχθεί εις το έδαφός της τους Άγγλους, δεν θα πραγματοποιούσαμε την επίθεση εναντίον της. Τώρα, δυστυχώς, θα αποπλίσουμε τους Έλληνες, αλλά δεν θα φέρουμε ούτε έναν αιχμάλωτο εις την Γερμανία. Οι Ιταλοί ουδέποτε θα νικούσαν τους Έλληνες». Μετά το πέρας του αγώνος στην ηπειρωτική χώρα, ο ίδιος δήλωσε στο Ράϊχσταγκ, την 4 Μαΐου 1941: «Ενώπιον της ιστορίας είμαι υποχρεωμένος να αναγνωρίσω ότι, από τους μέχρι τώρα αντιπάλους μας, ο Έλληνας στρατιώτης επολέμησε με εξαιρετική γενναιότητα και δεν παρεδόθη παρά μόνον όταν κάθε αντίστασή του ήταν αδύνατη και δεν είχε κανένα νόημα. Ως εκ τούτου, απεφάσισα να μην κρατηθεί κανένας Έλληνας στρατιώτης αιχμάλωτος και οι αξιωματικοί να διατηρήσουν τα προσωπικά όπλα τους».

Αρκετά χρόνια αργότερα, ο Γερμανός καγκελλάριος παρεδέχθη στην «Πολιτική Διαθήκη» του, την οποία υπαγόρευσε στον Μάρτιν Μπόρμαν (Martin Bormann), τον Φεβρουάριο του 1945 ότι : «Η αρνητική τροπή του πολέμου για τον Άξονα άρχισε από την περιττή και ανόητη επίθεση της Ιταλίας κατά της Ελλάδος, η οποία έδωσε την ευκαιρία στην Αγγλία να θέσει και πάλι τον πόδα της επί της Ευρώπης, στον Τσώρτσιλ να θριαμβολογήσει ότι η Αγγλία έχει και πάλι συμμάχους στον αγώνα της κατά του Άξονος, και στους εχθρούς του Ράιχ να αναθαρρήσουν... Άνευ των δημιουργηθεισών υπό των Ιταλών δυσκολιών εκ της εκστρατείας των κατά της Ελλάδος, θα είχαν επιτεθεί εναντίον των Ρώσων εβδομάδας τινάς ενωρίτερον». Τέλος, η γνωστή σκηνοθέτης Λένι Ρίφενσταλ (Leni Riefenstahl) ανέφερε στην αυτοβιογραφία της ότι ο Hitler της είπε σε συνάντησή τους, την 30η Μαρτίου 1944: «Εάν οι Ιταλοί δεν είχαν επιτεθεί εις την Ελλάδα και δεν εχρειάζοντο την βοήθειάν μας, ο πόλεμος θα είχε πάρει διαφορετικήν τροπήν. Θα είχαμε προλάβει να κατακτήσωμεν το Λένινγκραντ και την Μόσχα, πριν πιάσει το ρωσικόν ψύχος».

Επιπλέον, πολλοί Γερμανοί αξιωματικοί επαίνεσαν το θάρρος και τον ηρωϊσμό των Ελλήνων. Πιο συγκεκριμένα, ο Στρατάρχης Βίλχελμ Κάϊτελ (Wilhelm Kaitel) κατέθεσε στη Δίκη της Νυρεμβέργης ότι: «Η απροσδόκητη και ισχυρή αντίσταση των Ελλήνων βράδυνε την επίθεση κατά της Ρωσσίας για περισσότερο από δύο μήνες. Εάν δεν υπήρχε η καθυστέρηση αυτή, η εξέλιξη του πολέμου θα ήτο διαφορετική, τόσο εις το ανατολικό μέτωπο όσο και εις τον πόλεμο γενικά, και άλλοι σήμερα θα ήσαν εις την θέσιν του κατηγορουμένου». Επίσης, όλοι σχεδόν οι ανώτεροι Γερμανοί αξιωματούχοι που κατέθεσαν στη δίκη της Νυρεμβέργης, είτε ως κατηγορούμενοι είτε ως μάρτυρες, θεώρησαν την βαλκανική εκστρατεία βασική αιτία της αποτυχίας της «*Επιχείρησης Μπαρμπαρόσσα*». Ο Στρατηγός Πάουλ Χάσσε (Paul Hasse) σε άρθρο του υπό τον τίτλο «Οι ανδρείοι Έλληνες», το οποίο δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Kemnister Deutsche Nachrichten*, έγραψε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Την 6^{ην} Απριλίου, τα γερμανικά στρατεύματα επετέθησαν κατά της γραμμής Μεταξά, κειμένης προς ανατολάς του

Αξιού... Τα επιτεθέντα συντάγματα είχαν ήδη πείραν διασπάσεως οχυρωμένων γραμμών εκ προηγουμένων εκστρατειών, εις τας οποίας είχαν μετάσχει. Οι Έλληνες, όμως, φρουροί των οχυρών ημύνθησαν παρά τα φλογοβόλα και τας χειροβομβίδας, μετά σκληρού φανατισμού, ανάλογον του οποίου εις ουδεμίαν των προηγουμένων εκστρατειών είχαν συναντήσει οι Γερμανοί στρατιώται. Εφ' όσον και ένας ακόμη στρατιώτης ηδύνατο να παραμένει εις το οχυρόν του, επυροβόλει». Ο διοικητής του 18ου Γερμανικού Σώματος Στρατού, είπε στον επιτελάρχη του Τμήματος Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (Τ.Σ.Α.Μ.): «Είχομεν ακούσει να ομιλούν δια την γενναιότητα και τον ηρωϊσμόν τον οποίον επέδειξαν οι στρατιώται Σας. Επολεμήσατε θαυμάσια! Θαυμάσια! Και πάλιν Σας συγχαίρω εγκαρδίως». Ο Επιτελάρχης του 30ου Γερμανικού Σώματος Στρατού εκφράστηκε ως εξής προς τον Αντιστράτηγο Δέδε, Διοικητή της Ομάδας Μεραρχιών: «Επολεμήσατε θαυμάσια, το πυροβολικόν Σας ήτο υπέροχο, αι πλαγιοφυλάξεις Σας αποτελεσματικώταται. Μόλις εκινείτο έστω και μία ομάδα μάχης, εδέχετο επιτυχώς βολήν. Εάν τα βλήματά Σας δεν είχαν πολλές αφλογιστίας, ουδέν από τα μετασχόντα εις τον αγώνα τμήματά μας θα εσώζετο από την κόλασιν εκείνην του πυρός». Ο Διοικητής της 72ας Γερμανικής Μεραρχίας, η οποία έδρασε στο υψίπεδο Κάτω Νευροκοπίου, δήλωσε στον προαναφερθέντα Έλληνα Αντιστράτηγο: «Επολέμησα εις την Πολωνίαν και την Γαλλίαν, αλλ' ουδαμού συνήντησα τόσον αποτελεσματική και φθοροποιόν αντίστασιν όσον εις την Ελλάδα».

Ο Στρατάρχης Βίλχελμ Λιστ (Wilhelm Sigmund List) στην ημερήσια διαταγή του, αμέσως μετά το πέρας των μαχών στην ηπειρωτική Ελλάδα, ανέφερε: «Οι Έλληνες υπερασπίσθησαν την πατρίδα των γενναίως» και συνέστησε στους Γερμανούς στρατιώτες «όπως αντικρύσουν και μεταχειρισθούν τους Έλληνας αιχμαλώτους όπως αξίζει εις γενναίους στρατιώτας». Επιπλέον, ο υπουργός Προπαγάνδας του Γ' Ράιχ Γιόζεφ Γκαίμπελς (Joseph Goebbels) έγραψε στο ημερολόγιό του, την 8^η Απριλίου 1941, εντυπωσιασμένος και αυτός από την μαχητικότητα των Ελλήνων: «Προχωρούμε αργά στην Ελλάδα... Οι Έλληνες είναι γενναίοι μαχηταί... Τα καταληφθέντα χαρακώματα είναι γεμάτα πτώματα... Και αυτός ο Φύρερ θαυμάζει ιδιαίτερος το θάρρος των Ελλήνων». Τέλος, μία ιαπωνική εφημερίδα έγραψε τον Δεκέμβριο του 1940 : «Η χώρα μας, εις την οποίαν ιδιαίτερος τιμάται η ανδρεία, παρακολουθεί με θαυμασμόν τον αγώνα των Ελλήνων εις την Αλβανίαν, ο οποίος μας συγκινεί τόσον ώστε, παραμερίζοντες προς στιγμήν παν άλλο αίσθημα, αναφωνούμε "Ζήτω η Ελλάς"».

Ειδική μνεία αξίζει να γίνει στη μάχη της Κρήτης. Ο Τσώρτσιλ ανέφερε γι' αυτήν στα Απομνημονεύματά του τα εξής : «Η αντίσταση στην Κρήτη προκάλεσε την καταστροφή επίλεκτων γερμανικών δυνάμεων, που θα μπορούσαν να παίξουν κεφαλαιώδη ρόλο στα μεταγενέστερα γεγονότα της Μέσης Ανατολής. Η απώλεια ορισμένων εκ των ικανότερων Γερμανών πολεμιστών απεμάκρυνε το τρομερό όπλο των αλεξιπτωτιστών από κάθε περαιτέρω συμμετοχή στα γεγονότα που διεδραματίσθησαν στη Μέση Ανατολή. Στην Κρήτη, ο Γκαίρινγκ (Hermann Goering) επέτυχε μία Πύρρειο νίκη, διότι με τις δυνάμεις που σπατάλησε εκεί θα μπορούσε εύκολα να κατακτήσει την Κύπρο, τη Συρία, το Ιράκ και ίσως ακόμη και την Περσία. Τα στρατεύματα που έχασε στη Κρήτη, ήταν ακριβώς εκείνα που εχρειάζοντο δια να κατακτήσουν ευρείες διαφιλονικούμενες περιοχές, όπου δεν θα συναντούσαν σοβαρή αντίσταση. Διέπραξε την ανοησία να αφήσει να του ξεφύγουν αυτές οι μεγάλες ευκαιρίες, με το να θυσιάσει τις αναντικατάστατες αυτές δυνάμεις σε έναν θανάσιμο αγώνα που διεξαγόταν συχνά σώμα με σώμα από τους Κρητικούς, τους Μαορί και τους Νεοζηλανδούς».⁹

⁹ Πάντως, ο Βρεταννός πρωθυπουργός κατηγορήθηκε σφόδρα στην πατρίδα του για την έκβαση της μάχης της Κρήτης. Προς τούτο, ένωσε την ανάγκη να «απολογηθεί» στα Απομνημονεύματά του όπου

Ο διοικητής των Συμμαχικών δυνάμεων στη Μάχη της Κρήτης, Νεοζηλανδός Υποστράτηγος Μπέρναρντ Φράϊμπεργκ (Bernard Freyberg) έγραψε στην έκθεσή του: «Ολίγες κοινότητες έχουν τα ευγενικά προτερήματα των Κρητικών». Επίσης, ο διοικητής των βρετανικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής Στρατάρχης Άρτσιμπαλντ Ουέϊβελ (Archibald Percival Wavell) ανέφερε στην κυβέρνησή του: «Οι απώλειες των Γερμανών στην Κρήτη έσωσαν τη γενική κατάσταση στη Μεσόγειο, διότι καταστράφηκε το μεγαλύτερο μέρος των αεραγμάτων του εχθρού και μέγας αριθμός αεροπλάνων»! Αργότερα δε προσέθεσε τα εξής. «Προθύμως αναγνωρίζομεν ότι οι Έλληνες σύμμαχοί μας είναι οι πρώτοι που τας υπερόχους νίκας των εις την Βόρειον Ήπειρον άνοιξαν τον δρόμον και κατάφερον πλήγματα κατά της φασιστικής Ιταλίας. Αι επιτυχίαι δεν είχαν μόνον τοπικήν σημασίαν, αλλά επηρέασαν την όλην εξέλιξιν του πολέμου. Η άμυνα της Κρήτης έσωσε την Κύπρον, την Συρίαν, το Ιράκ και ίσως το Τομπρούκ» Σημειωτέον ότι ο Βρεταννός ιστορικός Άλαν Κλαρκ (Alan Clark) εξέφρασε την εξής απορία: «Πόσο διαφορετικός θα ήταν ο ρους της ιστορίας, εάν έναν χρόνο πριν οι κάτοικοι της Δύσεως είχαν δείξει το ίδιο θάρρος με τους Κρητικούς κατά την εισβολή των Γερμανών στα εδάφη τους». Τέλος οι *Times* του Λονδίνου έγραψαν με σαφή δόση υπερβολής ότι η σχετική μάχη υπήρξε το συναρπαστικότερο γεγονός του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η αποθέωση του ανθρώπινου ηρωισμού.

Ιδιαίτερως επαινετικά ήταν και τα σχόλια των Γερμανών. Χαρακτηριστικά αναφέρονται όσα σημείωσε ο επικεφαλής των γερμανικών δυνάμεων κατά την «Επιχείρηση Ερμής» («*Unternehmen Merkur*») Πτέραρχος Κουρτ Στούντεντ (Kurt Arthur Benno Student) στο βιβλίο του υπό τον τίτλο «Η μάχη της Κρήτης». «Όσοι επολέμησαν στην Κρήτη το 1941, πρέπει να είναι υπερήφανοι, τόσο οι επιτιθέμενοι Γερμανοί, όσον και αι αγγλικά άμυντικά δυνάμεις. Δι' εμέ όμως, ως διοικητού των γερμανικών μονάδων αλεξιπτωτιστών που κατέλαβαν την Κρήτη, το όνομα της νήσου αυτής συνδέεται με πικράς αναμνήσεις. Ομολογώ ότι επλανήθην από τους υπολογισμούς μου, όταν συνεβούλευσα αυτή την επίθεσιν. Και το αποτέλεσμα ήτο, όχι μόνον να χάσω πολλούς και πολυτίμους αλεξιπτωτιστάς, που τους θεωρούσα σαν παιδιά μου, αλλά και να εκλείψουν πλέον οι γερμανικοί σχηματισμοί αλεξιπτωτιστών,

---

ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Ο λαός της Κρήτης, ανεξαρτήτως πολιτικής ιδεολογίας, γένους ή ηλικίας είχε λάβει τα όπλα κατά των Γερμανών, σκότωνε με πρωτόγονα μέσα και ρίχτηκε στη μεγάλη μάχη, τη μάχη της ζωής ή θανάτου, με μία ανήκουστη και αξιοθαύμαστη αυτοθυσία. Οι απώλειές μας ανήλθον σε 13.000 περίπου νεκρούς, τραυματίες και αιχμαλώτους. Σε αυτούς πρέπει να προστεθούν 2.000 ακόμη ναύτες. Μετά τον πόλεμο, περισσότεροι από 4.000 τάφοι Γερμανών καταμετρήθηκαν στην περιοχή του Μάλεμε και του κόλπου της Σούδας και άλλοι 1.000 στο Ρέθυμνο και το Ηράκλειο. Πέραν αυτών, υπάρχει και ο πολύ μεγάλος και άγνωστος αριθμός των Γερμανών οι οποίοι πνίγηκαν στη θάλασσα. Επιπλέον, εκατοντάδες έχουν ριχθεί από τους Κρητικούς σε ξεροπήγαδα που τα σκέπασαν για να μην ανακαλυφθούν και πολλούς έχουν θάψει σε τάφους που ουδέποτε ανευρέθησαν. Συνολικά, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, ο αριθμός των νεκρών και των τραυματιών υπερέβη τις 15.000 άνδρες. Χάθηκαν 170 οπλιταγωγά αεροπλάνα, πολλά καταδιωκτικά και ανεμόπτερα και αρκετό πολεμικό υλικό. Το τίμημα ήταν πολύ βαρύ για τη νίκη τους...

Η Μάχη της Κρήτης είναι ένα παράδειγμα των αποφασιστικών αποτελεσμάτων ενός σκληρού και παρατεταμένου αγώνα, χωρίς να ληφθούν υπ' όψιν οι ελιγμοί για στρατηγικές θέσεις. Δεν γνωρίζαμε πόσες μεραρχίες αλεξιπτωτιστών διέθεταν οι Γερμανοί. Ύστερα, όμως, από όλα αυτά που συνέβησαν στην Κρήτη, λάβαμε τα μέτρα μας για να οργανώσουμε την άμυνα της Αγγλίας εναντίον τεσσάρων ή και πέντε τολμηρών αερομεταφερομένων μεραρχιών. Ακόμη αργότερα, τόσο εμείς όσο και οι Αμερικανοί δημιουργήσαμε δυνάμεις αλεξιπτωτιστών σε πολύ μεγάλη κλίμακα. Στη πραγματικότητα, για την Κρήτη, η εβδόμη αερομεταφερόμενη μεραρχία ήταν η μόνη που διέθετε ο Goering και αυτή κατεστράφη σχεδόν εξ ολοκλήρου. Πάνω από 5.000 εκ των γενναιοτέρων ανδρών της εφονεύθησαν και η όλη διάρθρωση της μονάδος αυτής εξαρθρώθηκε δια παντός. Δεν ενεφανίσθη πλέον ποτέ υπό αξιόλογον μορφήν. Θεωρώ ότι οι Νεοζηλανδοί, οι Αυστραλοί, οι Ουαλοί και οι Άγγλοι, μαζί με τους αφάνταστα ηρωικούς και πείσμωνες Κρητικούς, που επολέμησαν στον μάταιο αυτόν αγώνα, μπορούν δικαίως να αισθάνονται ότι έπαιξαν αποτελεσματικό ρόλο σε μία μάχη, που μας ανεκούφισε σοβαρώς».

τους οποίους είχα δημιουργήσει εγώ ο ίδιος. Από γερμανικής πλευράς είναι γνωστόν ότι απεβιβάσθηκαν ή ερρίφθησαν εις την νήσον 23.464 άνδρες. Παρ' όλας τας δυσχερείας, ηγωνίσθημεν εναντίον ενός εχθρού αξίως γενναίου και υπερέχοντος αριθμητικώς.

Πολλοί, μεταξύ των οποίων και ο Goering, επίστευσαν ότι είχε προδοθεί εις τους Άγγλους το γερμανικόν σχέδιον καταλήψεως της Κρήτης, διότι μετά τας επιχειρήσεις ευρήκαμε εις τα Χανιά (εις το αρχηγείον του Στρατηγού Φράϋμπεργκ) ένα νέο σχέδιο βρεταννικής αμύνης κατά των αλεξιπτωτιστών. Προς μεγάλη μου έκπληξιν, περιελάμβανε μέγα μέρος των διαταγών μου δια την απόβασιν εις την Ολλανδίαν, αι οποίαι εχρησιμοποιήθησαν και δια την επίθεσιν εις την Κρήτη. Το Βρεταννικό Γενικό Επιτελείον είχε μελετήσει λεπτομερώς τη νέα γερμανική τακτική των αλεξιπτωτιστών. Ο Hitler εξεπλάγη από τας βαρείας απωλείας μας εις την Κρήτην και το παράδοξο ήταν ότι παρ' όλη την νίκη, έχασε την εμπιστοσύνη του εις το όπλον των αλεξιπτωτιστών. Την 19η Ιουλίου, ημέρα κατά την οποίαν εδέχθη όσους αλεξιπτωτιστάς επέζησαν στην Κρήτη δια να τους παρασημοφορήσει μού είπε σχετικώς: «Η Κρήτη αποδεικνύει ότι οι αλεξιπτωτισταί ανήκουν πλέον εις το παρελθόν, διότι η επιτυχία του όπλου αυτού εξαρτάται από τον αιφνιδιασμόν, έναν παράγοντα δηλαδή που έχει εκλείψει πλέον»».

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι μόνοι που απέφυγαν να εκφράσουν τον θαυμασμό τους ή μίλησαν με εγκωμιαστικά σχόλια για τον Ελληνικό Στρατό ήταν οι πρωταίτιοι της εμπλοκής της Ελλάδος στον πόλεμο, οι Ιταλοί. Η «απουσία» των ιθυνόντων και των αξιωματικών της Ρώμης από τον παγκόσμιο θαυμασμό για την Ελλάδα γίνεται πιο «ηχηρή» καθώς ακόμη και οι Ιάπωνες (που αποτελούσαν το τρίτο μέλος του Άξονα) δεν δίστασαν να επαινέσουν τους Έλληνες. Έχει ήδη αναφερθεί το δημοσίευμα μίας ιαπωνικής εφημερίδος, τον Δεκέμβριο του 1940. Το θέρος του 1941, μία άλλη εφημερίδα (ο «Χρόνος» του Τόκυο) έγραψε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Προτείνουμε ως ζήτημα υπέρτατου καθήκοντος τιμής, όπως δημιουργηθεί έκτακτο Τάγμα των Ιπποτών της Κρήτης για να τιμηθεί με ειδικό παράσημο κάθε πολίτης, κάθε στρατιώτης και κάθε αξιωματικός που έλαβε μέρος στην ενδοξότερη μάχη της ιστορίας, τη Μάχη της Κρήτης».

Δυστυχώς, η συνεισφορά της Ελλάδος στον Συμμαχικό αγώνα (η οποία συνεχίστηκε με την ηρωϊκή «Εθνική Αντίσταση» των ετών 1941-44) ξεχάστηκε γρήγορα από τους Μεγάλους Συμμάχους. Λίγους μόλις μετά τον τερματισμό των εχθροπραξιών, έλαβε χώρα η συνδιάσκεψη για τον υπολογισμό των επανορθώσεων που όφειλε να καταβάλει η Γερμανία μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι εργασίες της συνδιασκέψεως αυτής ¹⁰ ξεκίνησαν στο Παρίσι, την 12^η Νοεμβρίου. Η Ελλάδα βάσιζε πολλά και στις επανειλημμένες ρητές διαβεβαιώσεις των αντιπροσώπων των Μεγάλων Δυνάμεων περί ευμενούς αντιμετώπισεως των ελληνικών αιτημάτων. Ειδικότερα, ο Βρεταννός αντιπρόσωπος είχε έρθει (ως εμπειρογνώμων) στην Ελλάδα πολλές φορές και γνώριζε «από πρώτο χέρυ» την κατάσταση. Εντούτοις, όταν ο επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας Αθανάσιος Σμπαρούνης ¹¹ του είπε ότι η Ελλάδα ανέμενε διπλάσια μερίδα κατά κεφαλήν από τις άλλες χώρες λόγω των δηλώσεων του Τσώρτσιλ και άλλων Βρεταννών πολιτικών για

---

¹⁰ Συνολικά, διεξήχθησαν τρεις συνδιασκέψεις. Η δεύτερη έλαβε χώρα από την 25^η Απριλίου έως 12^η Ιουλίου 1946 με τη συμμετοχή των υπουργών Εξωτερικών των τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων (Γαλλίας, Ηνωμένων Πολιτειών, Μεγ. Βρεταννίας και Σοβ. Ενώσεως) και είχε ως αντικείμενο τον καθορισμό των συνόρων της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης. Η τρίτη πραγματοποιήθηκε από 29^η Ιουλίου έως 15^η Οκτωβρίου 1946 και σε αυτήν συμμετείχαν εκπρόσωποι 21 κρατών, τα οποία είχαν αντιταχθεί στον Άξονα. Η συνδιάσκεψη αυτή λειτούργησε κυρίως ως συμπληρωματική της δεύτερης.

¹¹ Ο Αθανάσιος Σμπαρούνης ήταν τακτικός καθηγητής της Α..Σ.Ο.Ε.Ε και υποδιοικητής της Εθνικής Τραπεζής.

τη συνεισφορά της στον Συμμαχικό αγώνα, ο αντιπρόσωπος του Λονδίνου απήντησε κυνικά: «Ατυχώς αναμένουν όλους μεγάλοι απογοητεύσεις. Ειδικότερον, η ανταμοιβή των ηθικών παραγόντων θα είναι αδύνατον να είναι τόσο μεγάλη, όσον ζητείτε. Ο κ. Τσώρτσιλ εξεφώνησε τόσους λόγους, ώστε κάθε χώρα προσέρχεται σήμερα με εν πιστοποιητικόν του ότι είναι ηρωϊκή»!

Δυστυχώς, η Συμμαχική «αγνωμοσύνη» έναντι της Ελλάδος δεν εξεφράσθη μόνον με το μικρό ποσόν το οποίο επιδικάστηκε στη χώρα για τις φοβερές ζημιές τις οποίες είχε υποστεί από την τριπλή (ιταλο-γερμανο-βουλγαρική) κατοχή αλλά εκδηλώθηκε και με την πρόσκληση προς την Αλβανία όπως στείλει αντιπρόσωπό της στη συνδιάσκεψη. Η βασική δικαιολογία ήταν ότι η χώρα αυτή είχε υποστεί μεγάλες ζημιές κατά τη διάρκεια της ολιγόμηνης γερμανικής κατοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο μεν Γάλλος αντιπρόσωπος δήλωσε (μετά την αναγγελία της προσκλήσεως προς τα Τίρανα) ότι αγνοούσε τις ελληνικές αντιρρήσεις, ενώ ο Βρετανός ομόλογός του απέκρυπτε μετ' επιμελείας την απόφαση της κυβερνήσεώς του έως την επίσημη αναγγελία της αποστολής προσκλήσεως προς την αλβανική κυβέρνηση. Βεβαίως, είναι ευρέως γνωστή η πολιτική των κρατών του ανατολικού συνασπισμού έναντι των εθνικών διεκδικήσεων της Ελλάδος καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ώστε κάθε αναφορά σε αυτές στο παρόν άρθρο να καθίσταται περιττή.

Η Ελλάδα εισήλθε στον πόλεμο, έχοντας πλήρη επίγνωση των συσχετισμών δυνάμεων και της υπεροπλίας των αντιπάλων της. Εντούτοις, η πολιτικοστρατιωτική της ηγεσία ουδέποτε δίστασε προ της επιτελέσεως του εθνικού χρέους. Από τον αρχιστράτηγο μέχρι τον απλό οπλίτη όλοι επετέλεσαν το καθήκον τους στο ακέραιο, όχι για να εξασφαλίσουν τον (εφήμερο όπως απεδείχθη) έπαινο των άλλων αλλά για να υπερασπιστούν τα όσια και τα ιερά της φυλής και για να μην παραδώσουν την πατρίδα μικρότερη στις επόμενες γενιές. Δυστυχώς, οι Μεγάλες Δυνάμεις ασκούν διαχρονικά μία πολιτική με γνώμονα αποκλειστικά και μόνον το στενό τους συμφέρον. Εντούτοις, στο διάβα της ιστορίας οι κάτοικοι αυτού εδώ του τόπου απέδειξαν ότι γεννήθηκαν για να φυλάττουν Θερμοπύλες.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

1. Βελλιάδης Αν., *Μεταξάς-Χίτλερ, Ελληνογερμανικές σχέσεις στη Μεταξική δικτατορία, 1936-1941*. Αθήνα: Ενάλιος, 2003.
2. Γαληνός Λεων., *1939-1949*. Αθήνα : χ.ε., 1983.
3. Κόκκινος Διον., *Ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος*, τ. Δ'. Αθήνα : Μέλισσα, 1970.
4. Κοντογιαννίδης Τ. , *Ηρωες και προδότες στην κατοχική Ελλάδα*. Αθήνα : Πελασγός, 1998.
5. Κορόζης Αθ., *Οι πόλεμοι του 1940-41. Επιτυχία και Ευθύνη*, τ. Α'. Αθήνα: χ.ε., 1958.
6. Μαρκεζίνης Σπ., *Σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδος, 1936-1944*, τ. Α'. Αθήνα : Πάπυρος, 1994.
7. Παπάγος Αλεξ., *Ο πόλεμος της Ελλάδος, 1940-41*. Αθήνα : Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, 1995.
8. Σμπαρούνης Αθαν., *Μελέται και αναμνήσεις εκ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου*. Αθήνα, χ.ε., 1950.
9. *Η εκστρατεία των Γερμανών στα Βαλκάνια (Άνοιξη 1941)*. Αθήνα : Εκάτη, 1996.
10. Richter Heinz, *Η ιταλο-γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος*. Αθήνα: Γκοβόστης, 1998.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Εικ. 1. Το σαλόνι της οικίας Μεταξά, όπου ο Ιταλός πρεσβευτής Grazzi επέδωσε στον επικεφαλής της ελληνικής κυβερνήσεως το τελεσίγραφο, την 28^η Οκτωβρίου 1940.

Εικ. 2. Ο Benito Mussolini ομιλεί προς τα πλήθη από τον εξώστη του Palazzo Venezia.

Εικ. 3. Άνδρες του Ελληνικού Στρατού ανοίγουν δρόμο μέσα στο χιόνι, κατά τη διάρκεια του Έπους του 1940.

Εικ. 4. «Η διαταγή εξετελέσθη», πίνακας του Αλέξανδρου Αλεξανδράκη.

Εικ. 5. Έλληνες στρατιώτες παρελαύνουν στη μαρτυρική Κορυτσά.

Εικ. 6. Η γερμανική σημαία υψώνεται σε ένα εκ των οχυρών της γραμμής Μεταξά.

Εικ. 7. Ο Αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου μαζί με Γερμανούς αξιωματικούς λίγο πριν από την υπογραφή του πρώτου πρωτοκόλλου παραδόσεως των ελληνικών στρατευμάτων του αλβανικού μετώπου, την 20^η Απριλίου 1941.

Εικ. 8. Ιταλοί και Γερμανοί αξιωματούχοι κατά την τελετή της έπαρσης της ιταλικής σημαίας στην Ακρόπολη.

Εικ. 9. Το ιταλικό ιππικό καταδιώκει τους Έλληνες που εορτάζουν την 25^η Μαρτίου στην κατεχόμενη Αθήνα.

Εικ. 10. Η απάντηση των Ελλήνων στην τριπλή κατοχή ήταν η δημιουργία ανταρτικών οργανώσεων. Στη φωτογραφία, παρέλαση ανδρών των Ε.Ο.Ε.Α..

Εικ. 11. Ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσώρτσιλ (1874-1965).

Εικ. 12. Ο Στρατάρχης της Μεγ. Βρεταννίας Χάρολντ Τζορτζ Αλεξάντερ (1891-1965).

Εικ. 13. Ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Φράνκλιν Ντελάνο Ρούζβελτ (1882-1945).

Εικ. 14. Ο επικεφαλής της γερμανικής αντικατασκοπίας Ναύαρχος Βίλχελμ φον Κανάρης (1887-1945).

Εικ. 15. Γελοιογραφία του Φωκίωνα Δημητριάδη σχετικά με τις μεταπολεμικές πολεμικές επανορθώσεις.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Ιωάννης Παπαφλωράτος γεννήθηκε το 1973. Εισήχθη μεταξύ των πρώτων στη Νομική Σχολή Κομοτηνής, το 1992. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του, εργάστηκε ως ερευνητής στο Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π.) και η εργασία του υπό τον τίτλο «Οι αποφάσεις των διεθνών οργανισμών επί της Γιουγκοσλαβικής κρίσεως (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση), 1991-1996» (η οποία εκπονήθηκε υπό την επίβλεψη του καθηγητή κ. Ιωάννη Βαληνάκη) εκδόθηκε υπό την μορφή Background Paper σε 4

τόμους για τις διπλωματικές μας υπηρεσίες. Το 1997, έλαβε το πτυχίο του και την ίδια χρονιά μετέβη στην Ολλανδία για μεταπτυχιακές σπουδές. Το 1998, απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο εξειδίκευσης στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σχέσεις από το Amsterdam School of International Relations. Το 1999, άρχισε την εκπόνηση της διεπιστημονικής διδακτορικής διατριβής του υπό την επίβλεψη του αείμνηστου καθηγητή και ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Σβολοπούλου. Το 2004, αναγορεύθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών με «άριστα». Κατόπιν, εργάστηκε ως ερευνητής στην Ακαδημία Αθηνών επί διετία. Τον Σεπτέμβριο του 2009, υπήρξε διαλέκτης στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαιδύσεως Επιχειρήσεων Υποστηρίξεως Ειρήνης του ΝΑΤΟ. Σήμερα, διδάσκει στη Σχολή Εθνικής Αμύνης (Σ.ΕΘ.Α.), τη Σχολή Εθνικής Ασφαλείας (Σ.Ε.Α.), την Αεροπορική Σχολή Πολέμου, τη Σχολή Διοικήσεως Επιτελών Πολεμικής Αεροπορίας, τη Σχολή Πολέμου Στρατού Ξηράς και τη Σχολή Ικάρων, ενώ έχει διδάξει στη Σχολή Μετεκπαιδύσεως και Επιμορφώσεως της Ελληνικής Αστυνομίας Βορείου Ελλάδος, τη Σχολή Νομικών Συμβούλων και το Λαϊκό Πανεπιστήμιο. Τον Δεκέμβριο του 2010, βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το σύγγραμμά του υπό τον τίτλο «Η ελληνοϊταλική κρίση του 1923 - Το επεισόδιο Tellini/Κερκύρας». Έχει συμμετάσχει ως ομιλητής σε 31 διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες, καθώς και ως συγγραφέας σε 7 συλλογικά έργα. Έχουν ήδη εκδοθεί 22 βιβλία του (ένα εκ των οποίων είναι το δίτομο έργο υπό τον τίτλο «Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού», το οποίο έχει προλογίσει ο αείμνηστος επίτιμος Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Μιχ. Κωσταράκος), ενώ έχουν δημοσιευθεί περισσότερα από 340 άρθρα του σε εφημερίδες και περιοδικά.